

Hines, Sally; Tam Sanger. 2010. *Transgender Identities: Towards a Social Analysis of Gender Diversity*. London, New York: Routledge.

Trans/genderové identity v sociologickém kaleidoskopu

Female-to-males, transsexuálové s neoperovanými těly, „he-shes“, crossdresseři, „drag kings“ nebo „genderqueers“. Uplynulá desetiletí přinesla množství nových identit a praktik, které vybočují z binárních kategorií muž a žena. Vedle medikalizované transsexuality se objevuje celé spektrum genderových projevů, v nichž se významně rozvolňuje pouto mezi pohlavím a identitou. Coby termín, jehož ambicí je nové identity zastřešit, se vžil pojem „transgender“.

V sociálních vědách získává téma transgenderismu na popularitě vlivem queer theory. Queer theory rámuje praktiky, které se vymykají binaritě, jako nepatologický projev genderové diverzity a doklad nenutného párování pohlaví a genderu (např. Butler 1990). Spolu s touto rekonceptualizací prudce narůstá počet publikací, jež se transgenderovým praktikám věnují. Sborník Sally Hines a Tam Sanger, socioložek ze Spojeného království, vstupuje s předešlým sociálněvědním úsilím do dialogu. Snaží se postihnout současnou genderovou diverzitu prostřednictvím souboru sociologických studií obracejících se jak k teoretickým, tak i politickým otázkám. Jeho záměrem je poskytnout prostor přístupům, které překračují kulturní teorii v jejím soustředění na reprezentace a zohledňují roli materiálních faktorů. Vedle aktuálních trendů v sociální teorii je tak zohledněn i hlas některých trans badatelů/ek, jež spatřují právě v otázkách materiality těl klíčové konstituenty transgenderových životů (např. Prosser 1998; Whittle 2006). Tyto životy podle nich často strukturuje snaha o příznání členství v určité „pohlavní kategorii“, tělesná nepřináležitost bývá nezřídka zdrojem útlaku. Několika kapitolami se tudíž prolínají otázky legislativy, podmínek změny pohlaví či diskriminace, především v návaznosti na britský kontext. Zároveň si však sborník klade za cíl i aktualizovat sociologickou teorii a její pohledy na genderovou diverzitu. Statě usilují o to uchopit současné proměny v řádu transgenderových identit ve vztahu k obecnějším otázkám konstrukce sexuality a genderu.

Mimo úvodní kapitolu editorky Sally Hines knihu tvoří třináct textů rozdělených do čtyř oddílů. Statě prvního oddílu se věnují kulturním faktorům, které formují trans identity současnosti. Knihu otevírá text Richarda Ekinse a Davea Kinga. Britští sociologové se v něm zabírají vlivem technologických proměn: kladou si otázku, v jaké míře lze dopad, který má na formování identit šíření internetu, srovnávat s historickým vlivem medikalizace. Internet podle nich významně podporuje možnosti utváření identit „zdola“, čímž se zároveň podílí na oslabování moci medicínsko-psychiatrických kategorizací. Svá tvrzení ilustrují pomocí identit autogynefilní transsexuality a mužské sissy. U obou má překračování genderových hranic výrazný sexuální motiv, čímž podřívají zažité pojetí trans identifikace jakožto záležitosti genderu.

Identitním zdrojům v podobě žurnalistických reprezentací se věnuje následující kapitola Laurel Westbrook. Přináší analýzu článků amerického tisku z let 1990-2005, jejichž cílem bylo představit termín „transgender“. Jedním z argumentů Westbrook je, že ačkoli pojem rozšiřuje pole žitelnosti, ustavuje se zároveň coby zvláštní kategorie mimo mužství a ženství. Nehledě na individuální vůli zůstává „trans“ trvalou součástí identity (což v případě medikalizované transsexuality neplatilo). Je-li cílem, který si sborník vytyčuje, určitý příklon k žité sociální realitě, překvapí výrazný genderový utopismus textu. Zejména však zarazí autorčino zpochybnování abjekce trans osob v americké společnosti. Předkládá přitom zcela mimosmyslné argumenty: například podíl zavražděných podle ní nemůže svědčit o míře

vyločení, jelikož nejpočetnějšími oběťmi vražd jsou obecně muži, které by za vyloučené rovněž nikdo neoznačil (s. 57).

Poslední stať tematického oddílu se soustřeďuje na individuální rovinu utváření trans identit. Alison Rooke v ní představuje projekt „Sci:identity“, sérii uměleckých workshopů zaměřených na trans mládež. Cílem projektu – jehož je tato kapitola především popisem – bylo postihnout, jak mladí lidé narativizují každodenní zakoušení genderových norem a mocenských vztahů, zejména ve vztahu k sexuologii. Vtělenou zkušenost staví autorka do privilegované pozice, z níž lze tyto sféry nahlížet v jejich komplexní podobě. Medicínské diskurzy se v ní prolínají s dalšími poli, v jejichž průsečíku se současné transgenderové identity formují – s virtuálním prostorem a uskupeními, jakož i prvky populární kultury.

Záměrem statí druhého oddílu je zachytit, jakým způsobem se současné proměny genderových identit promítají do právních úprav a politických opatření, jež identity zároveň zpětně regulují. Referenčním kontextem je zde Velké Británie. Sally Hines analyzuje dopady přijetí Aktu genderového uznání, k němuž došlo v roce 2004. Před ním byla Británie jednou z mála zemí, která neumožňovala právní změnu pohlavního statusu. Právní řád kódoval gender jako biologicky fixovaný. Přestože podle Hines došlo k uznání možné nezávislosti genderu na vrozeném pohlaví a k rozšíření možností bytí, vzhledem k převzetí medicínského modelu, který staví na binaritě, zůstávají z hlediska genderového občanství schválená opatření nadále diskriminační a regulační.

Ontologickými předpoklady o trans/genderu, které strukturují medicínské přístupy a britskou legislativu, se zabývá i text Zowie Davy. Autorka se soustřeďuje na procesy vyjednávání těchto předpokladů z pozice translidí coby žadatelů o modifikaci tělesných znaků a právní změnu pohlavního statusu. Přiřazuje se k těm, kdo spatřují v poststrukturalistickém pojetí autenticity a aktérství determinismus. Její text se proto snaží zviditelnit u translidí prvky činitelství – poukazuje na jejich reflexi binarity medicínských a právních diskurzů, která jim umožňuje prezentovat takové narativy, pomocí nichž nejlépe dosáhnou požadovaných cílů. Do jisté míry tak diskuzi vrací k dřívějším poznatkům Garfinkela (1967) a Kessler a McKenny (1978).

Zásadnější zjištění – až na několik aktualizovaných statistických údajů – nepřináší ani poslední z textů tematického oddílu. Em Rundall a Vincent Vecchietti se v něm zabývají ochranou trans osob z hlediska pracovního práva a jejich zkušenostmi s diskriminací. Jakkoli se jedná o téma politicky naléhavé, snaha poskytnout tvrzením potřebnou váhu je zároveň výraznou slabinou textu – ať už se jedná o krkolomné úsilí prokázat reprezentativitu studie nebo přehršel exaktně vyhlížejících tabulek, ne vždy dobře korespondujících s klíčovými záměry textu.

Třetí tematický oddíl sborníku je věnován studiím, které zachycují proměny ve způsobech, jimiž jsou gender a sexualita žity. První dva texty vycházejí z etnografických výzkumů. Platili v queer theory drag za prostředek genderové subverze, Eve Shapiro obrací pozornost k procesům re-konstrukce identity uvnitř performačního tělesa. Text se kriticky vztahuje k problému reprodukce hegemonních kulturních norem, zejména bílých norem jednání a vzezření, které podle autorky skupina implicitně posiluje.

Druhá z etnografických studií se zaměřuje na zkušenosti transgenderových uličních prostitutů a prostitutek v Holandsku. Její cíle jsou především popisné – zprostředkovává vhléd do tohoto multigenderového a multikulturního pole a do způsobů performování identit. Podle Katherine Gregory zde dochází k rozpojování genderové performance a typu sexuality, zmnožují se nezařaditelné praktiky.

Jedním z nejpozoruhodnějších textů je kapitola Sary Davidmann, jež prezentuje dvě případové studie trans osob s genderově nekoherentním tělesným vzezřením a identitou. Její projekt kloubí sociální výzkum s uměleckou fotografií. Jak ilustrují provedené rozhovory, stále bezzbytku platí, že tělesný vzhled, jenž v rámci každodenních interakcí znemožňuje

binární zařazení, uvrhává dané osoby do „zón nežitelnosti“ (viz Butler 2004). Právě touhu po ocenění vlastní nejednoznačné identity chápe Davidmann jako jednu z podstatných motivací, která přivedla dané subjekty před její fotoaparát. Absence znejišťujících reakcí okolí umožnila pevné zaujetí identifikační pozice, pozůstatky mýtu pravdomluvnosti fotografie zároveň vytvořily podmínky pro vědomé politické aktérství spočívající v expozici vlastního tělesného nesouladu. Fotografické médium tak přemostuje dilema mezi transsexuální neviditelností a viditelností popisované Sandy Stone (1991). Umožňuje podporovat projekt narušování genderové binarity, aniž by zároveň požadovalo upozadit osobní utrpení.

Závěrečná část sborníku sdružuje statě, které usilují o teoretickou reflexi současných trans/genderových posunů i reflexi dopadů silící tematizace transgenderu na sociologické přístupy k identitě. Angie Fee se zaměřuje na to, jakým způsobem heterosexuální matrice pořádá zakoušení trans/genderové identity. Kapitola nicméně v převážné míře sestává z pokusů zrekapitulovat teoretické reflexe heterosexuální matrice. Na základě vlastní terapeutické praxe Fee potvrzuje to, co je však do jisté míry obsaženo již v předpokladech konstruktivismu: ačkoli transgenderismus destabilizuje genderovou binaritu udržovanou v zásadní míře právě heterosexuální matricí, jazyk pro sebedefinice transgenderů zůstává touto matricí silně limitován.

Zdařilým textem, který poukazuje na limity politického potenciálu queer projektu, je etnografická studie Corie J. Hammers. Autorka umně mísí kulturní teorii s empirickým zkoumáním: analyzuje, jak se ve dvou kanadských saunách, které usilují o naplňování principů queer politiky, překládají tyto cíle ve skutečnost. Její postřehy výmluvně ilustrují, že navzdory ideálům všeobecné inkluze a diverzity se realizace queer projektu nedokáže vyhnout reprodukci ustavených společenských hierarchií – například mezi homosexualitou a transsexualitou.

Poslední dvě kapitoly zhodnocují přínos studií transgenderismu pro sociologii. Surya Monro shrnuje vývoj sociálněvědního uvažování o transgenderismu a intersexualitě. Obrat ke specificky sociologickému přístupu podle ní nastává s přesunem pozornosti od perspektiv kulturních studií k otázkám společenských hierarchií, exkluze či tělesnosti (Hines, Hird, Monro, Roen). Mimo to představuje vlastní typologii pohlavní a genderové diverzity, v níž v zájmu eliminace etnocentrismu propojuje poznatky z britské a indické kultury a genderové teorie. Ambiciózní rozkročení textu však vzhledem k rozsahu stati argumentaci zásadně zplošťuje a zjednodušuje.

Knihu uzavírá stať druhé z editorek, Tam Sanger. Sanger poukazuje na fakt, že v oblasti genderu a sexuality zůstává mainstreamová sociologie strukturována binarismy. Na tentýž problém upozorňuje i Šmausová (2002). Podle ní v sociologii biologickou binaritu nahrazuje často představa neméně binárně pojaté socializace. Podobně jako navrhuje Seidman (1996) sociologii kriticky zhodnotit vlastní podíl na udržování heteronormativity, vybízí Sanger k přebudování sociologických přístupů v zájmu všeobecného rozšíření možností genderové identifikace. V návaznosti na poznatky transgenderových studií se snaží sociologii konstruktivně navést na možné směry, jak gender a sexualitu re-definovat.

Přestože by se mohlo na první pohled zdát, že je zaměření některých textů relativně okrajové, právě partikularita představovaných zkušeností a perspektiv dobře dokládá, jak heterogenní je dnešní transgenderová realita. Má-li se však dostat i na kritické poznámky, hlavní slabinou sborníku je bezesporu nevyváženost příspěvků co do jejich kvality. U několika statí překvapí až školometské seznamování čtenářstva se všeobecně známými fakty (Westbrook; Rundall, Vecchietti; Fee). V řadě textů se vyskytuje zavádějící slovník, který prozrazuje jistá nedorozumění ohledně konstruktivistických premis. Fee neváhá použít sousloví „demystifikace heteronormativní ideologie“ (s. 216), Monro hovoří o „fiktivní povaze systémů kategorizace“ (s. 255) a Rundall a Vecchietti vyjadřují přesvědčení, že transsexuální

narativ „duše narozené v opačném těle“ dokazuje vrozenou povahu genderové identity (s. 131).

Ačkoli také editorka Hines představuje sborník coby příspěvek k materiálnímu obratu v transgenderových studiích, po němž ostatně volá ve svých statích i řada dalších, tyto cíle se daří naplňovat pouze částečně. Důraz na materiální má zde především podobu příklonu k žité transgenderové zkušenosti a jejímu empirickému zkoumání, případně reflexe role strukturálních faktorů. Nemalá část textů se nicméně nepřestává držet myšlenkového schématu esencialismus versus konstruktivismus. Přestože sborník představuje jistý posun k více zakotvenému zkoumání, které přesahuje rovinu kulturní analýzy, snaha přemostit sociální a materiální zůstává ne zcela naplněným apelem. Dílo tak věrně odráží obecnější situaci na současném sociálněvědním poli: jedno z jeho aktuálních napřažení, jeho vnitřní rozpolcenost a především pak nelehkou povahu úkolu, který si vytyčilo.

Butler, J. 2004. *Undoing Gender*. New York: Routledge.

Garfinkel, H. 1967. *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs: Prentice Hall.

Kessler, S., McKenna, W. 1978. *Gender: An Ethnomethodological Approach*. New York: Wiley.

Prosser, J. 1998. *Second Skins: The Body Narratives of Transsexuality*. New York: Columbia University Press.

Seidman, S. 1996. „Introduction.“ Pp. 1-29 in Seidman, S. *Queer Theory/Sociology*. Malden, Oxford: Blackwell Publishers.

Stone, S. 1991. „The ‘Empire’ Strikes Back: A Posttranssexual Manifesto.“ Pp. 280-304 in Straub, K., Epstein, J. *Body Guards: The Cultural Politics of Gender Ambiguity*. New York: Routledge.

Šmausová, G. 2002. „Proti tvrdojší představě o ontické povaze gender a pohlaví.“ *Sociální studia*, č. 7: 15-27.

Whittle, S. 2006. „Foreword.“ Pp. xi-xvi in Stryker, S., Whittle, S. *The Transgender Studies Reader*. Taylor & Francis: New York.